

Marea sciziune dintre artă și știință, specifică secolului al XVI-lea, a avut loc în urma apariției metodelor mai rapide de calcul

La începutul secolului al XVI-lea, tiparul a asigurat victoria numerelor sau a ordonării lor vizuale. La sfârșitul secolului al XVI-lea începuse deja să se dezvolte arta statisticii.

Apoi a avut loc un eveniment care a dramatizat în mod frapant separarea dintre litere și cifre. Aceasta înseamnă că separarea literelor de cifre, care s-a efectuat atât de încet, se terminase prin renunțarea la obiceiul de a proceda de la stânga la dreapta în mânăuirea cifrelor.

Astăzi când și știința a trecut de la modul segmentar la cel configurațional sau structural, de observare, sunt greu de înțeles cauzele dificultăților și ale confuziei care au învăluit aceste probleme din secolul al XVI-lea până în secolul al XIX-lea. Tiparul a fost cel care a permis literelor și cifrelor să pornească pe căile lor specializate și divergente, spre deruta de atunci permanentă a artelor și a științelor.

Turtirea, izolarea vizualului, este marea realizare a lui Gutenberg. Dantzig constată, fără dificultate, cât de fictivă era geometria clasică. Generată de alfabet, ea fost abundent alimentată de tipar. Geometriile neeuclidiene, familiare epocii noastre, depind și ele, în ceea ce privește alimentarea și verosimilitatea lor, de tehnologia electricității, dar acest adevăr le scapă matematicienilor de astăzi, după cum legăturile dintre geometria clasică, alfabet și tipar scăpau matematicienilor din trecut. Am putea deci determina cu precizie care ar putea fi, pentru arte și științe, postulatele culturale rezultate de pe urma unui raport specific nou ca, de pildă, cel produs de televiziune.

Francis Bacon, purtător de cuvânt al „modernilor”, mai stătea cu amândouă picioarele în evul mediu

Figura lui Francis Bacon a apărut dintotdeauna plină de contradicții. Deși propagandist al științei moderne, constatăm că el mai stă cu amândouă picioarele bine înfipte în evul mediu. Formidabila reputație pe care a avut-o în timpul Renașterii îi uimește pe cei care nu pot găsi nimic științific în metoda lui. Cursa spre știință a fost, începând din lumea antică și până în timpurile lui Bacon, o cursă îndreptată spre despărțirea vizualului de celelalte simțuri. Dar această tendință are inseparabilă de cultura manuscrisului și a tiparului. Astfel, poziția medievală a lui Bacon nu era distonantă în epoca lui. După cum explică Fevre și Martin în *L'apparition du livre*, primele două secole de cultură a tiparului au fost aproape complet medievale ca și conținut. Mai mult de 90% din cărțile tipărite erau de origine medievală.

Observația și experimentul nu erau lucruri noi. Ceea ce era nou era insistența asupra probei tangibile, vizibile și repetabile. Bacon însuși era conștient că discontinuitatea dintre epoca sa și cele dinainte consta în apariția mașinismului.

Nimeni, în afară de Rabelais, n-a fost atât de puternic impresionat ca Francis Bacon de importanța tiparului ca și cunoaștere aplicată. Bacon a înțeles că tiparul permite literalmente editarea unei ediții revăzute și corectate a Naturii. A luat în considerare posibilitatea unei enciclopedii. Faptul că acceptă integral noțiunea de Carte a Naturii îl face pe Bacon atât de medieval și, totodată, atât de modern. O privire mai atentă asupra lui Bacon va rezolva această problemă și va lămuri tranziția de la medieval la modern.

Un alt punct de vedere despre carte, ca punte între lumea medievală și lumea modernă, ne este dat de Erasmus. El a adăugat noua tehnologie a tiparului folosirii tradiționale a gramaticii și retoricii clasice, pentru a pune ordine în textul sacru. Diferența de concepție dintre cele două lucrări ne permite să apreciem capacitatea tiparului de a pregăti spiritul pentru cunoaștere aplicată.

Francis Bacon a oficiat o stranie căsătorie între cartea medievală și noua carte compusă din litere mobile

„Acum, cititului ca formă de recepționare și studiere îi corespunde scrisul, ca formă de producție și creație. Cele două concepții merg mână în mână. În lumea intelectuală a evului mediu ele reprezintă cele două jumătăți ale unei sfere. Unitatea acestui univers a fost fărâmată de inventarea tiparului”. Tiparul, cum își dă seama Curtius, a separat rolul producătorului de cel al consumatorului. Dar el a creat, de asemenea, mijlocul și motivarea cunoașterii aplicate. Iar mijlocul creează trebuința.

„În ceea ce privește vorbirea și cuvintele, studierea lor a dus la apariția științei gramaticii; căci omul tot mai încercă să redobândească acele binecuvântări de care a fost lipsit din propria sa vină; așa precum a încercat să lupte împotriva primului blestem, inventând toate celelate arte, tot astfel a căutat să scape de cel de-al doilea, care constă în încâlceala limbilor, prin arta gramaticii.

Păcatul original este cel care a generat artele și științele aplicate, pentru ca soarta omului să fie ușurată: „Astfel, în perioada dinaintea Potopului, scrierile sacre care ne aduc mărturie din vremurile acelea au menționat și cinstit numele inventatorilor și creatorilor de muzică și ale lucrătorilor în metal. După Potop, prima mare pedeapsă a lui Dumnezeu împotriva orgoliului omului a fost încâlceala limbilor. Prin aceasta, comerțul liber și schimbul de știință și experiență, au fost stânjenite în mare măsură”.

Armatele de cetățeni ale lui Cromwell și Napoleon au fost manifestări ideale ale noii tehnologii

Ca istoric, Hayes știe foarte bine că există ceva misterios în naționalism. Naționalismul n-a existat înainte de renaștere și nu a apărut mai întâi ca o concepție: „Nu filozofii au creat voga naționalismului. Când ei și-au făcut apariția, voga exista deja. Ei n-au făcut decât să o exprime, să o accentueze și să o orienteze. Ei sunt extrem de utili istoricului pentru că îi furnizează exemple grăitoare de tendințe moderne ale gândirii naționaliste”. Hayes ridiculizează ideea că „masele sunt naționaliste din instinct” sau că naționalismul este un fenomen natural.

Răspunsul la problema pe care o pune Hayes rezidă în faptul că cuvântul tipărit a fost primul care a permis vizualizarea limbii naționale și apoi a creat acest mod de asociere omogenă care a făcut posibile industria modernă, piețele și plăcerea vizuală a condiției naționale.

Pasiuni pur naționaliste stârnite de limba engleză populară constituiau subtextul controverselor religioase din sec. al XVI-lea și al XVII-lea. Religia și politica ajunseseră să se întrepătrundă în așa mare măsură, încât nu puteau fi deosebite una de alta.

În prezent, liturgiștii catolici, preocupați de comunicare, sunt total derutați din cauza noilor mijloace de comunicare, cum sunt cinematograful, radioul și televiziunea, deoarece rolul social și funcția limbii naționale sunt continu transformate sub influența mijloacelor care o leagă strâns cu viața particulară. Nimeni nu va putea pune la îndoială faptul că tiparul a dat pe atunci limbilor naționale funcții noi și a schimbat radical folosirea și importanța latinei. În sec. al XVII-lea, legătura dintre limbă, religie și politică se clarificase. Limba devenise religie, cel puțin în Franța.

Lumea engleză a înțeles că tiparul înseamnă cunoaștere aplicată, în timp ce lumea latină a ținut totdeauna tiparul în frâu, preferând să-l folosească pentru a da farmec disputelor orale sau virtuozității militare.

Lupta seculară cu maurii i-a imunizat pe spanioli împotriva tiparului

În timp ce iacobinii interpretau mesajul militar al tiparului ca o agresiune lineară nivelatoare, englezii aplicau tiparul la producție și la piețe. Astfel, în timp ce englezii îl extindeau asupra prețurilor, comerțului și manualelor practice de tot felul, spaniolii deduceau din tipar mesajul gigantismului și al efortului supraomenesc. Ei au trecut cu vederea sau ignorat toată latura practică, nivelatoare a tiparului. Nu există nicio intenție sau dorință de a stabili orice alte norme.

Spaniolii nu sunt de fel împotriva acceptării și importului de bunuri și idei din afară: „În 1480, Ferdinand și Isabella au autorizat importul liber de cărți străine”. Mai târziu acestea au fost supuse cenzurii și Spania a început să-și reducă liniile de comunicație cu restul lumii.

Cartea, ca instrument al propagandei misionare, îi atrăgea pe spanioli care desconsiderau comerțul și industria. Spaniolii, după cum afirmă Castro, au manifestat întotdeauna ostilitate față de cuvântul scris.

Studiul cazului Spaniei aruncă o lumină deosebit de edificatoare asupra efectelor felurite ale alfabetismului, când tehnologia tiparului întâlnește culturi unice în genul lor.

Preocuparea spaniolilor era deci îndreptată asupra tiparului ca un mijloc care poate crea un nou raport între simțuri, un nou mod de conștiință. În ce privește importanța deosebită dată de spanioli cuvântului tipărit ca mijloc de comunicare, Gilman remarcă faptul că în Spania paternitatea literară era considerată ca ceva secundar: „Cititorul este mai important decât scriitorul”.

Tiparul a avut efectul de a purifica latina, până la a o face să dispară

Mulți savanți renumiți au trudit studiind limba națională engleză tipărită. Acest domeniu este atât de bogat, înât trebuie să faci o selecție arbitrară, indiferent de unghiul din care îl abordezi.

Tiparul aplicat limbilor naționale le-a transformat în „mass-media”, ceea ce nu este prea ciudat, deoarece tipografia a fost prima formă de producție de masă. Dar tiparul aplicat latinei a fost un dezastru: „Efortul marilor umaniști italieni a avut neașteptatul efect de a purifica latina în așa măsură încât aceasta a devenit o limbă moartă”. Întoarcerea la caracterele scrierii antice a contribuit și mai mult la a face din latină o limbă moartă.

Tipografia și-a extins caracteristicile asupra reglementării și fixării limbilor

Favre și Martin consacră un capitol din *L'apparition du livre* problemei *Tiparul și limbile*, scoțând în relief „rolul esențial al tiparului în formarea și fixarea limbilor”. Până la începutul secolului al XVI-lea, formele expunerii scrise, în latină sau în limba populară, „au continuat să evolueze, urmând îndeaproape limba vorbită”.

Astăzi, în epoca electronică a simultaneității, a trebuit ca toate aceste politici să fie răsturnate, începând cu noua tendință spre descentralizare și pluralism în însuși domeniul marilor afaceri. De aceea este atât de ușor astăzi să înțelegem logica dinamică a tiparului ca forță centralizatoare și omogenizatoare, căci acum toate efectele tehnologiei tiparului se află în contradicție flagrantă cu tehnologia electronică.

„Omul este cea ființă de pe fața pământului care nu are limbaj. Omul este limbaj”.

